

بسم الله الرحمن الرحيم

پس از یک قرن

گزارش توسعه، تحلیل مسائل و بررسی علل
عقب ماندگی صنعت نفت در ایران

عباس قیومی ابرقینی

انتشارات پای- نشر کتاب امید

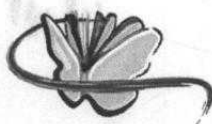
۱۳۹۹

سرشناسه	:	قیومی ابرقویی، عباس، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور	:	پس از یک قرن: گزارش توسعه، تحلیل مسائل و بررسی علل عقب ماندگی صنعت نفت در ایران / عباس قیومی ابرقویی.
مشخصات نشر	:	مشهد: پاپلی: کتاب امید، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۳۱۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۷۰۸۸-۰۳-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۰۷-۳۱۲.
موضوع	:	نفت - ایران - صنعت و تجارت - تاریخ - قرن ۱۴
موضوع	:	Petroleum industry and trade -- Iran -- History -- th century 20
موضوع	:	نفت - ایران - صنعت و تجارت - تاریخ
موضوع	:	Petroleum industry and trade -- Iran -- History
موضوع	:	نفت - ایران - صنعت و تجارت - جنبه های سیاسی - تاریخ - قرن ۱۴
موضوع	:	Petroleum industry and trade -- Iran -- Political aspects -- History -- th century 20
رده بندی کد ره	:	HD۹۵۰
رده بندی دیویی	:	۲۷۲۸۰۹۵۵/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۰۱۲۱

انتشارات کتاب امید

نشانی: مشهد، بلوار سجاد، پلاک ۹۴
تلفن: ۰۴۰ ۳۷۶۴ ۰۳۷۶۸۲۳۲۶-۵۵۱
مدیر فروش: ابوالفضل یحیی، ۰۹۳۵۵۶۴۱۶۸۸
تلفن و رزنگار: ۳۷۶۲۱۶۵۸
E.Mail: khoosyi_1987@yahoo.com

انتشارات پاپلی

نمونه خوان: مهدی نعیم آبادی
قطع: وزیری
تعداد صفحات: ۳۱۲
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۸۸-۰۳-۸
قیمت: ۷۰۰۰ تومان
چاپ و صحافی: آستان قدس رضوی

عنوان: پس از یک قرن؛
گزارش توسعه، تحلیل مسائل و بررسی علل
عقب ماندگی صنعت نفت در ایران
مؤلف: عباس قیومی ابرقویی
ناشر: انتشارات پاپلی - نشر کتاب امید
مدیر اجرایی: امید خدایی
ویراستار فنی: زهرا سید محمد طهرانی
صفحه آرا: سمیه حسینی - محمد نعیم آبادی

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۱۱	فصل اول: اکتشاف نفت و گاز طبیعی
۱۳	کلیات
۱۵	اکتشاف نفت در ایران
۱۷	عوامل اکتشافی پس از ملی شدن صنعت نفت ایران
۲۳	فعالیت‌های اکتشافی پس از انقلاب اسلامی
۳۳	فصل دوم: توسعه بهره‌برداری منابع نفت
۳۵	توسعه بهره‌برداری در دوره امتیاز
۴۳	توسعه و بهره‌برداری پس از ملی شدن صنعت نفت
۴۶	توسعه و بهره‌برداری در محدوده عملیات شرکت ملی نفت ایران
۵۰	شرکت‌های مختلف پیمانکار
۵۲	شرکت‌های عامل - کنسرسیو
۵۷	توسعه و بهره‌برداری از میدان‌های نفتی پس از انقلاب
۵۸	دوره اول: تشکیل وزارت نفت تا امضای قرارداد (۱۳۷۶-۱۳۵۸)
۶۳	توسعه و بهره‌برداری در دوره اول
۸۳	توسعه و بهره‌برداری در دوره دوم
۹۲	توسعه صنعت حفاری
۹۷	فصل سوم: توسعه و بهره‌برداری از منابع گاز طبیعی
۹۹	مقدمه
۱۰۰	بهره‌برداری از منابع گاز طبیعی در ایران
۱۰۰	دوره زمانی پیش از انقلاب اسلامی
۱۰۷	صنعت گاز پس از انقلاب اسلامی
۱۱۷	توسعه میدان گازی پارس جنوبی
۱۳۰	اصلاح ساختار صنعت گاز
۱۳۶	صادرات گاز طبیعی

۱۳۹	فصل چهارم: پخش و پالایش فراورده‌های نفتی
۱۴۱	پیشینه پالایش و پخش
۱۴۴	توسعه صنعت پالایش قبل از انقلاب
۱۴۷	امور پالایش و پخش پس از انقلاب اسلامی
۱۵۴	بررسی تغییرات ساختاری
۱۶۱	فصل پنجم: صنعت پتروشیمی
۱۶۳	احداث اولین واحدهای پتروشیمی
۱۶۸	صنعت پتروشیمی پس از انقلاب اسلامی
۱۷۰	تجربیات ساختاری پس از انقلاب اسلامی
۱۷۱	صنعت پتروشیمی پس از جنگ تحمیلی
۱۷۶	نقد و بررسی سیاست‌های توسعه صنعت
۱۸۵	فصل ششم: تکنولوژی پتروشیمی و فناوری
۱۸۷	شکل‌گیری قسمتهای تحقیقاتی
۱۹۰	تحول فعالیت‌های پژوهشی (۱۳۷۶-۱۳۹۰)
۱۹۰	پژوهشگاه صنعت نفت در دوره جدید
۱۹۴	توسعه بخش‌های تحقیقاتی در شرکت‌های تابعه
۱۹۸	تحقیقات غیرفنی در صنعت نفت
۲۰۰	نتیجه‌گیری
۲۰۵	فصل هفتم: ناکارآمدی نظام خدمات مهندسی
۲۰۷	تاریخچه
۲۰۸	خدمات مهندسی پس از انقلاب اسلامی
۲۱۳	نظام مهندسی و پیمانکاری
۲۲۵	فصل هشتم: گسست‌های زنجیره تأمین کالا
۲۲۷	روند تأمین کالا
۲۳۰	مشکلات سیستم تأمین
۲۳۳	عدم استفاده بهینه از ظرفیت بازار داخلی
۲۳۸	خلاصه سخن

۲۳۹	فصل نهم: توسعه نیافتگی سازمانی
۲۴۱	شکل گیری تجربه سازمانی
۲۴۹	بی ثباتی و ناهماهنگی ساختاری
۲۵۵	اختلال در فرایندهای رشد و ارتقای کارکنان
۲۶۱	رشد بروکراسی و تورم نیروی انسانی
۲۶۴	فساد اداری
۲۷۱	فصل دهم: علل عقب ماندگی صنعت نفت ایران
۲۷۳	رویکرد دولت به صنعت نفت
۲۸۵	توسعه مستثنی بر بهره برداری از منابع نفت و گاز
۲۹۴	بی نظمی سازمانی
۳۰۱	اخلاق و دانش کثرتی
۳۰۴	سخن آخر
۳۰۷	منابع
۳۰۹	کتابها و مقالات
۳۱۱	اسناد
۳۱۱	گزارشها
۳۱۲	منابع اینترنتی

پیشگفتار

کتاب گزارش پیش‌رو کوششی برای ثبت تجارب و دانشی است که نویسنده طی مطالعات تاریخی و همکاری خود با بخش نفت و گاز شبکه تحلیل‌گران تکنولوژی ایران، معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت و مدیریت پژوهش شرکت ملی گاز ایران به‌دست آورده است.

بخش اول گزارش ریشه‌های از وضعیت زنجیره ارزش صنعت نفت در دوره گذشته بر آن (۱۳۹۰-۱۳۸۷) است که در پنج فصل اکتشاف، بهره‌برداری و توسعه، صنعت گاز، پالایش و بخش فراورده‌های نفتی و صنعت پتروشیمی تنظیم شده است. هریک از این فصول گزارشی از فعالیت صنعتی و تحولات بازارهای در حوزه مربوط است که به‌صورتی خلاصه و کلی روند توسعه صنعتی شکل گرفت را توضیح می‌دهد.

بخش دوم شامل فصل توسعه‌نیافتگی‌های ساختاری، گسست‌های زنجیره تأمین، ناکارآمدی نظام مهندسی و پیمانکاری، و تنگناهای پژوهش و فناوری است. این بخش تصویری از زیرساخت‌های توسعه صنعت نفت و تحلیلی درباره مسائل و مشکلات آنها با رویکرد خاص به دوره بعد از انقلاب اسلامی است. در پایان کتاب فصلی به بررسی علل توسعه‌نیافتگی صنعت نفت تخصیص یافته که بیشتر خلاصه جمع‌بندی مطالب فصول سابق است. این فصل و به‌طور کلی بخش دوم کتاب به‌صورت حتمی‌تر به مسائلی پرداخته است که در فصل اول و گزارش تاریخچه نفت به آنها اشاره شده است.

کتاب به صورت *مقالات مجزایی* تالیف شده که در پیوستاری کلی با یکدیگر تلفیق شده‌اند. از این‌رو هم‌پوشانی‌ها و تکرار مطالبی نیز میان مقالات یا فصول گزارش وجود دارد. تحقیق انجام‌شده، به مقتضای هدف، به‌صورتی دقیق در قالب‌های مرسوم علمی نمی‌گنجد، اما نویسنده کوشیده است در حد توان خود، تحلیل‌ها و اطلاعات درستی به خواننده منتقل کند؛

برای اطمینان، به منابع مربوطه اشاره کرده یا درباره گزارش‌ها و مصاحبه‌های مورد استفاده توضیح داده است.

برای نوشتن این گزارش از طرح‌های مطالعاتی مانند طرح مطالعه اصلاح ساختار شرکت ملی نفت ایران توسط مؤسسه مطالعات انرژی و شرکت Bain & co و ادامه آن توسط دانشگاه شهید بهشتی موسوم به نصر استفاده شده که طرح‌های مطالعاتی گسترده‌ای بوده‌اند. همچنین از مصاحبه‌ها و منابع اطلاعات سازمانی که مرحوم عباس طرفی با علاقه و زحمت زیاد در مجموعه مدیران صنعت نفت ایران جمع‌آوری کرده بهره گرفته شد، است.

علاوه بر این، تهیه گزارش پیش رو بر اساس مصاحبه‌ها و گزارش تحقیقاتی است که نویسندگان در آن‌ها شرکت داشته یا در دسترس او قرار داشته است. برخی از منابع و اسناد مورد استفاده مانند گزارش‌های شبکه تحلیل‌گران تکنولوژی ایران، برخی گزارش‌های آماری بخش‌های برنامه‌ریزی یا مراکز مطالعاتی که بدان‌ها اشاره شده، قابل جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مربوط یا آرشیو مرکزی هستند که این اسناد در آن‌جا تهیه شده است. همچنین آن است که این اسناد روشمند بایگانی نشده و به‌سادگی قابل دسترس نباشند.

در این گزارش توجه خاصی به بحث و مسائل سازمانی آن شده و علل توسعه نیافتگی آن با توجه به فرهنگ سازمانی و رویکردهای کلان سیاستی، توضیح داده شده است. به نظر می‌رسد کتاب از این جهت - به دلیل تازگی آن - و به علت فقدان منابعی که گزارش‌های جامعی از تحول صنعت کشور را بعد از انقلاب را دربرگیرد، برای مخاطبان مفید باشد.

در این مقدمه از فقدان منابع لازم برای مطالعه صنعت نفت باید سکوت کرد و با تأسف گفت که پس از گذشت یک قرن از عمر صنعت در کشور، تاریخ این صنعت مبتنی بر مطالعات علمی، روشمند، نوشته نشده است. تاریخ‌های مرسوم بیشتر توضیح مسائل سیاسی و اجتماعی پیرامون این صنعت است و هنوز تحولات اداری، سازمانی و صنعتی آن مورد بررسی تاریخ‌پژوهانه جدی واقع نشده است (یا بسیار کم واقع شده است).

باید متذکر شد توضیح مشکلات سازمانی طی تاریخ گذشته بر صنعت نباید ما را از دستاوردهای آن غافل کند و از تماشای تحول آن از دوره امتیاز تا کنون محروم سازد. توجه به صنعت و دستاوردهای آن که با کوشش نسل‌های متعدد به دست آمده است، همراه با شناخت نواقص، به ما کمک می‌کند تا آینده صنعت را بهتر از گذشته بسازیم.